

คุณลักษณะของผู้สอนที่ทรงประสิทธิภาพตามแนวพุทธ

The characteristics of powerful instructor according to the Buddhist

พระครูปลัดมหาเถรานุวัตร (ศรีณภีร์มย์ จุลทกาล)^๖

บทคัดย่อ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จะเป็นความเชื่อ หลักการ และวิธีการที่ใหม่ ซึ่งทั้งครู ผู้ปกครอง ผู้บริหารจะมองว่าเป็นเรื่องแปลกใหม่ทำความเข้าใจได้ยาก แต่ถ้าจะพิจารณาอย่างละเอียดแล้วจะเห็นได้ว่าหลักความเชื่อและหลักการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีส่วนที่คล้ายคลึงกับพุทธวิธีการสอนที่พระพุทธองค์ได้ใช้สอนในสมัยพุทธกาล ดังตัวอย่างเช่นเรื่องที่ทรงพิจารณาเวไนยสัตว์เปรียบด้วยดอกบัว ๔ เหล่า พระผู้มีพระภาคทรงรับคำทูลอาราธนาของพรหม และเพราะอาศัยกรุณาในหมู่สัตว์ ทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ ได้เห็นสัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลีในตาน้อย มีธุลีในตามาก มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีพฤติกรรมดี มีพฤติกรรมทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษว่าน่ากลัวก็มี บางพวกมักไม่เห็นปรโลกและโทษว่าน่ากลัวก็มี

ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความสนใจศึกษา “คุณลักษณะของผู้สอนที่ทรงประสิทธิภาพตามแนวพุทธ” เพื่อเป็นเครื่องมือนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้สอนให้ดียิ่งขึ้น เพราะคุณลักษณะของผู้สอนที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธนั้นเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพ คุณสมบัติภายนอก ได้แก่ ความสง่างาม วาจาสุภาพ มารยาท น่าเลื่อมใส ความเป็นผู้มีสมบัติผู้ดี

คำสำคัญ : คุณลักษณะ, ผู้สอน, ประสิทธิภาพ, ตามแนวพุทธ

Abstract

Teaching activities are focused on important learners. It is the beliefs, principles, and new method which both teachers, parents and managers will be seen as new novel and difficult understand. But if we look carefully, then we will be seen that the principles of beliefs and the principles in teaching and learning activities that focus on the students are important. It was similar to Buddhist teaching methods which taught in the Buddha era. For example, the Buddha considered the animal's eye with 4 lotus. The Buddha has received the invitation of Brahma and because of the kindness of the Buddha to all animals. He watches the world with the Buddhist eye and see all animals who have dust in little eyes, have dust in much eye, have a strong organism, have a soft organic, have good behavior and have bad behavior. They are easily to teach and hard to teach. Some of them see the hereafter and blame of terrible. Some of them do not see the hereafter and blame of terrible.

So the author is interested in studying ‘The characteristics of powerful instructor according to the Buddhist’ as a tool to apply for develop the characteristics of the instructor better. Because of the characteristics of powerful instructor according to the Buddhist is a

^๖ นิสิตปริญญาเอก สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

person who has external features like beautiful, polite speech, courtesy, admirable and Being a good features person.

Keyword : The characteristics, instructor, according, to the Buddhist

๑. บทนำ

การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นตัวตั้งหรือยึดผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การเรียนรู้ในสถานการณ์จริง สถานการณ์จริงของแต่ละคนไม่เหมือนกันจึงต้องเอาผู้เรียนแต่ละคนเป็นตัวตั้ง ครูจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จาก ประสบการณ์ กิจกรรม และการทำงานอันนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนครบทุกด้านทั้งทางกาย ทางจิตหรืออารมณ์ ทางสังคม และทางสติปัญญา ซึ่งรวมถึงพัฒนาการทางจิตวิญญาณด้วย (ประเวศ วสี, , ๒๕๔๓ : ก)

กฎหมายการศึกษาให้ความสำคัญกับผู้เรียนโดยถือว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ที่มาตรา ๒๒ กำหนดว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็ม ตามศักยภาพแนวคิดเรื่องการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนนี้ถือเป็นการเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการเรียนการสอน อย่างสำคัญ แต่ก็เป็นเรื่องยากที่จะดำเนินการ เพราะต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติและวิธีการสอนของครูอย่าง สำคัญ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๔ : ๙)

ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วการจัดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดูจะเป็นความเชื่อ หลักการ และวิธีการที่ใหม่ ซึ่งทั้งครู ผู้ปกครอง ผู้บริหารจะมองว่าเป็นเรื่องแปลกใหม่ทำความเข้าใจได้ยาก แต่ ถ้าจะพิจารณาอย่างละเอียดแล้วจะเห็นได้ว่าหลักความเชื่อและหลักการในการจัดการจัดการเรียนการสอนที่ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีส่วนที่คล้ายคลึงกับพุทธวิธีการสอนที่พระพุทธองค์ได้ใช้สอนในสมัยพุทธกาล ดัง ตัวอย่างเช่นเรื่องที่ทรงพิจารณาเวไนยสัตว์เปรียบด้วยดอกบัว ๔ เหล่าว่าบัวจมอยู่ในน้ำ บัวเสมอน้ำ และบัวพ้น น้ำ ๓ เหล่านี้ อรรถกถาได้กล่าวถึงบัวเหล่าที่ ๔ คือ บัวที่มีโรคยังไม่พ้นน้ำเป็นภิกษาของปลาและเต่า ซึ่งมีได้ ยกขึ้นสู่บาสิ แล้วแบ่งบุคคลเป็น ๔ เหล่า คือ (๑) อุกขมฤตัตถุญญ (๒) วิปปจิตัตถุญญ (๓) เนยยะ (๔) ปทปรมะ แล้ว เปรียบอุกขมฤตัตถุญญ เป็นเหมือนบัวพ้นน้ำ ที่พอต้องแสงอาทิตย์แล้วก็บานในวันนี้ เปรียบวิปปจิตัตถุญญ เป็นเหมือน บัวอยู่เสมอน้ำ ที่จะบานในวันรุ่งขึ้น เปรียบเนยยะ เป็นเหมือนบัวจมอยู่ในน้ำ ที่จะขึ้นมามานในวันที่ ๓ ส่วนปทปรมะ เปรียบเหมือนบัวที่มีโรค ยังไม่พ้นน้ำ ไม่มีโอกาสขึ้นมามาน เป็นภิกษาของปลาและเต่า (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๔ : ๙ - ๑๐) พระผู้มีพระภาคทรงรับคำทูลอาราธนาของพรหม และ เพราะอาศัยกรุณาในหมู่มสัตว์ ทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ ได้เห็นสัตว์ทั้งหลายผู้มีฐลีในตาน้อย (พระไตรปิฎก ภาษาไทยเล่ม ๔ ข้อ ๙ : ๓๗) มีฐลีในตามาก มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีพฤติกรรมดี มีพฤติกรรมทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษว่าน่ากลัวก็มี บางพวกมักไม่เห็นปรโลกและ โทษว่าน่ากลัวก็มี

มีอุปมาเหมือนในกออูบล ในกอปทุม หรือในกอบุณฑริก ดอกอูบล ดอกปทุม ดอกบุณฑริก บางดอกที่ เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำ จมอยู่ในน้ำ ดอกอูบล ดอกปทุม ดอกบุณฑริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญใน น้ำ อยู่เสมอน้ำ ดอกอูบล ดอกปทุม ดอกบุณฑริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ขึ้นพ้นน้ำ ไม่แต่น้ำ ฉันท สัตว์ทั้งหลายผู้มีฐลีในตาน้อย มีฐลีในตามาก มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการ(พฤติกรรม)ดี มีอาการ (พฤติกรรม)ทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษว่าน่ากลัวก็มี บางพวกมักไม่ เห็นปรโลกและโทษว่าน่ากลัวก็มี ฉันทันั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๔ ข้อ ๙ : ๑๔)

ในเมื่อปัญญาต้องเกิดจากรู้ความเข้าใจที่พัฒนาขึ้นในตัวบุคคลเอง ภารกิจของผู้สอนจึงเป็นเพียง ผู้ชี้ทางหรือเปิดโอกาสช่วยให้ผู้เรียนดำเนินเข้าสู่ปัญญา สิ่งที่ดีที่สุดที่ผู้สอนที่ดีจะทำได้ก็คือ ตั้งใจช่วยเหลือ

พยายามสรรหาอุบาย กลวิธี และอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะมาช่วยผู้เรียนให้เข้าถึงปัญญาอย่างได้ผลดีที่สุด เรียกว่าทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๔๖ : ๑๐)

จากความคล้ายคลึงของหลักการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญกับหลักการสอนตามพุทธวิธีที่พระพุทธองค์ทรงใช้ในสมัยพุทธกาล จึงทำให้ผู้เขียนบทความมีความสนใจที่จะทำการเขียนบทความเรื่องคุณลักษณะของผู้สอนที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธ เพื่อนำเสนอคุณสมบัติของผู้สอนที่พึงประสงค์ที่เป็นแบบอย่างที่ดีของลูกศิษย์

๒. ความหมาย และประเภทของผู้สอน

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๓๔) ได้ให้ความหมายของการสอนที่เน้นกระบวนการไว้ว่า เป็นการสอนที่

ก. สอนให้ผู้เรียนสามารถทำตามขั้นตอนได้และรับรู้ขั้นตอนทั้งหมดจนสามารถนำไปใช้ได้จริงในสถานการณ์ใหม่ๆ

ข. สอนให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนจนเกิดทักษะ สามารถนำไปใช้ได้อย่างอัตโนมัติในที่จะมีการสอน กระบวนการจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้เงื่อนไขดังนี้

๑) ครูมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการนั้นอยู่

๒) ครูนำผู้เรียนผ่านขั้นตอนต่างๆของกระบวนการที่ละเอียดอย่างเข้าใจครบถ้วน

๓) ผู้เรียนเข้าใจและรับรู้ขั้นตอนของกระบวนการนั้น

๔) ผู้เรียนนำกระบวนการนั้นไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้

๕) ผู้เรียนใช้กระบวนการเหล่านั้นในชีวิตประจำวันจนเป็นนิสัย (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๔ : ๒๓)

คำว่า “ผู้สอน” เทียบเคียงได้กับศัพท์ว่า สัตถุ (สัตถา) ในภาษาบาลี และ ศาสตถุ (ศาสตา) ในภาษาสันสกฤต แต่ในภาษาไทยมักจะเทียบเท่ากับคำว่า ครู (บาลี) ครู (สันสกฤต) หรือครู

ในแง่ของนิรุกติศาสตร์ขอบเขตผู้สอน อาจพิจารณาได้จากภาษาที่ใช้สื่อสารกันอยู่ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ คำว่า ครู อนุชฌาย์ อาจารย์ ธรรมกถึก กัลยาณมิตร และทูตดังต่อไปนี้

๑. **ผู้สอนธรรม** ผู้สอนคือครูผู้ทำหน้าที่ บทบาทในการสั่งสอนอบรมตามลักษณะของ สार อันเป็นเรื่องราวหรือเนื้อหาในการสื่อสาร มีพระบาลีที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแต่งตั้งท่านพระอานนท์เป็นครูสอนธรรมให้แก่สตรีฝ่ายในของพระเจ้าปเสนทิโกศลดังข้อความว่า

“อล โข ภควา อายสมนต์ อานนฺทํ อามนเตสิ เตนทานนฺท รณฺเญ ธมฺมํ วาเจหิตี” (พระไตรปิฎก ภาษาไทยเล่ม ๒ ข้อ ๔๙๕ : ๓๙๒) แปล ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า “ดูกรอานนท์ ถ้าเช่นนั้นเธอจงสอนธรรมแก่ฝ่ายในของพระเจ้าแผ่นดิน”

๒. **ผู้สอนการแสดงละคร** มีข้อที่กล่าวถึงครูผู้สอนพื่อนรำ ผู้สอนกระโดดไม้สูง ผู้สอนการเล่นจำอวด ผู้สอนการเล่นกลองเป็นดังข้อความว่า

“โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวันอารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุณีอุบลันทาให้ของเคี้ยวของบริโภคแก่พวกครูพื่อนรำบ้างแก่พวกพื่อนรำบ้างแก่พวกโดดไม้สูงบ้าง แก่พวกจำอวดบ้าง แก่พวกเล่นกลองบ้าง ด้วยมือของตน”

๓. **เจ้าลัทธิ** เจ้าลัทธิ คือ ผู้ที่ตั้งตัวเป็นผู้รู้แล้วเที่ยวสั่งสอนคนอื่นตามความเชื่อ ค่านิยม และประสบการณ์ของตนๆ ในสมัยโบราณ เจ้าลัทธิทั้ง ๖ เรียกว่า ครูมีข้อความว่า

“ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เป็นลาภของชนชาวอังคะและมคธเขาหนอ ชาวอังคะและชาวมคธได้ดีแล้วหนอ ที่สมณพราหมณ์ผู้เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ มีชื่อเสียง มียศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนเป็นอันมากสมมติกันว่าดี เข้าไปจำพรรษายังกรุงราชคฤห์แล้ว คือ ครูปุณณกัสสปะ ผู้เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ มีชื่อเสียง มียศ เป็นเจ้าลัทธิชนเป็นอันมากสมมติกันว่าดี ครูมัณฑลโคสาล ครูอชิตเกสกัมพล ครูปุกุททกัจจายนะ ครูสญชัยเว ลัญฐบุตร ครูนิครนถ์นาฏบุตร แม้พระสมณโคดมผู้เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์มีชื่อเสียง มียศ เป็นเจ้า ลัทธิชนเป็นอันมากสมมติกันว่าดี พระองค์ก็เสด็จเข้าจำพรรษายังกรุงราชคฤห์” (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๑๓ ข้อ ๒๓๘ : ๒๘๐-๒๘๑)

๔. พระอุปัชฌาย์ อุปัชฌาย์ คือผู้เฝ้าโทษน้อยใหญ่ และเป็นผู้ปกครองคอยดูแลและชอบ ทำหน้าที่ฝึกสอนอบรมให้การศึกษาต่อไป ดังพระวิจยว่า “ถ้าประสงค์จะเรียนบาลี ฟังขอให้อุปัชฌายะแสดงบาลี ขึ้น ถ้าประสงค์จะสอบถามอรรถกถาฟังสอบถาม” (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๔๒ ข้อ ๗๘ : ๑๐๙)

๕. คณาจารย์ ผู้สั่งสอนวิชาความรู้ ผู้ฝึกหัดอบรมมารยาท แบ่งย่อยออกเป็น ๔ ประเภท คือ ปัพ พชาจารย์ (อาจารย์ในบรรพชา), อุปสัมปทาจารย์ (อาจารย์ในอุปสมบท), นิสสัยาจารย์ (อาจารย์ผู้ให้นิสัย) และอุ ทเทศาจารย์ (อาจารย์ผู้สอนธรรม)

๖. กัลยาณมิตร ท่านที่คบหรือเข้าหาแล้ว จะเป็นเหตุให้เกิดความดีงาม และความเจริญเพื่อนที่ดี มิตรผู้มีคุณอันบัณฑิตพึงนับ กล่าวคือมีคุณลักษณะของความเป็นครู

๗. ธรรมกถึก ผู้แสดงธรรม คือ ผู้บอกหลักการ วิธีการ และผลดีผลเสียของการประพฤติปฏิบัติ เช่นนั้น บุคคลเช่นนี้ต้องมีคุณลักษณะที่ดีด้วย จึงจะเรียกว่า เป็นนักเทศน์

๘. ทูต ผู้ที่ทำหน้าที่ หรือเป็นตัวแทนไปประกาศหลักคำสอนทางศาสนา ต้องประกอบด้วย คุณลักษณะของทูต หรือของนักเผยแผ่ ได้แก่ผู้สอนนั่นเอง

โดยสรุป ผู้สอน คือครู คุณลักษณะของครู ได้ปรากฏหลักฐานในพระบาลีพระไตรปิฎกแต่ทรง แสดงไว้ในคำที่เป็นไวพจน์ คือกัลยาณมิตร อุปัชฌาย์ อาจารย์ ทูต แม้ว่าคำตอบเหล่านี้จะมีเกณฑ์และ คำอธิบายที่แตกต่างกัน อีกทางหนึ่งถือได้ว่า ข้อมูลเหล่านี้เป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานหรือตัวบ่งชี้ภูมิธรรมภูมิ ปัญญาของสังคัมในแต่ละยุคสมัยด้วย (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๕ : ๔๐ -๔๒)

๓. พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

การสอนนั้นการเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญมากอย่างหนึ่งการเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จผลดีเป็น อย่างมากอย่างน้อยก็เป็นเครื่องดึงความสนใจ และนำเข้าสู่เนื้อหาได้พระพุทธเจ้ามีวิธีเริ่มต้นที่นำสนใจมาก โดยปกติพระองค์จะไม่ทรงเริ่มสอนด้วยการเข้าสู่เนื้อธรรมทีเดียว แต่จะทรงเริ่มสนทนากับผู้ทรงพบหรือผู้มา เข้าเฝ้าด้วยเรื่องที่เขาเข้าใจดี หรือสนใจอยู่ เช่นพบพราหมณ์ก็สนทนาเรื่องไตรเพท หรือเรื่องธรรมของ พราหมณ์ เมื่อทรงสนทนากับความช่าง ก็ทรงเริ่มต้นวิธีฝึกช่าง พบชวานาก็สนทนาเรื่องทำนา บางทีทรงจับจุด สนใจ หรือเหมือน สะกิดให้สะดุ้งเป็นการปลุกเร้าความสนใจ เช่น เมื่อเทศน์โปรดชฎิลผู้บูชาไฟ ทรงเริ่มต้นด้วย คำว่า “อะไรๆร้อนลุกเป็นไฟไปหมดแล้ว” ต่อจากนั้นจึงถามและอธิบายต่อไปว่าอะไรร้อน อะไรลุกเป็นไฟ นา เข้าสู่ธรรมะ บางทีก็ใช้เรื่องที่เขาสนใจหรือที่เขารู้นั่นเอง เป็นข้อสนทนาไปโดยตลอดแต่แทรกความหมายทาง ธรรมเข้าไว้วิธีการตอบปัญหา การสนทนา การชี้แนะ การสร้างแรงจูงใจ การสร้างกำลังใจ และการอบรมสั่ง สอนของพระพุทธเจ้ามีหลายแบบอย่างพอสรุปได้ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๔๙ : ๔๑-๕๐)

แบบสากัจฉา หรือแบบสนทนา ทรงใช้กับผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสศรัทธา ยังไม่รู้ไม่เข้าใจหลักธรรม พระพุทธเจ้าจะทรงเป็นผู้ถามนำเข้าสู่ความเข้าใจธรรม และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน แบบบรรยาย ทรงใช้แสดงธรรมประจำวัน ที่มีผู้ฟังเป็นจำนวนมากซึ่งเป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว

และทุกคนจะรู้สึกว่พระพุทธร่องค์ตรัสกับตนโดยเฉพาะซึ่งเป็นความมหัศจรรย์อย่างหนึ่งของพระพุทธร่องค์เจ้า แบบตอบปัญหา มีทั้งผู้สงสัยในข้อธรรม ถ้ามเพราะต้องการรู้คำสอน ถ้ามเพื่อเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน ผู้ที่จะมาลองภูมิมาข่มมาปราบให้จนหรือให้ได้รับความอับอาย ในการตอบพระพุทธร่องค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหา และใช้วิธีตอบให้เหมาะสมกัน พร้อมทั้งให้คำนี้ถึงเหตุแห่งปัญหาด้วยแบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อมีเหตุภิกษุกระทำผิด จนมีผู้นำความกราบทูลพระพุทธร่องค์เจ้า พระองค์จะเรียกประชุมสงฆ์ ตรัสสอบสวนหาความจริง พร้อมทั้งตำหนิชี้โทษในการทำความผิดและประโยชน์ในการทำให้ถูกต้อง และทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น แล้วทรงบัญญัติสาธิตบท ตรัสให้สงฆ์ทราบถึงวัตถุประสงค์ โดยความเห็นพร้อมกันของสงฆ์ ในท่ามกลางสงฆ์ และโดยรับทราบร่วมกันของสงฆ์

ในบางคราวพระองค์ทรงรอคอยให้อิทธิของพระสาวกบางท่านแก้กลัวพอเสียก่อนแล้วจึงทรงแสดงธรรม จะเรียกว่าทรงรอคอยความพร้อมก็ได้ เช่น ที่ทรงรอคอยอิทธิของพระวัคกลีเป็นเวลาหลายเดือนเพียงเพื่อจะตรัสพระวาจาว่า “ดูก่อนวัคกลี จะประโยชน์อะไรด้วยร่างกายที่เปื่อยเน่าซึ่งเธอตามดูอยู่ วัคกลี! ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม” (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๑๗ ข้อ ๑๔๗ : ๒๑๖)

พุทธวิธีการสอน

ในทางพระพุทธศาสนา ชีวิตของมนุษย์เราต้องเผชิญกับความทุกข์คือปัญหาต่างๆและแนวทางแก้ปัญหา คือ การรู้จักการพัฒนาปัญญาเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ดังนั้นในการศึกษาจึงต้องมีการฝึกอบรมให้มีปัญญา เมื่อปัญญารู้ตามเป็นจริงแล้ว ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาได้ซึ่ง พระเทพเวทีได้สรุปเทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับการสอนไปสู่วิธีการแก้ปัญหาไว้ดังนี้

- ๑) ปัญญา เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นภายในตัวของผู้เรียน
- ๒) ผู้สอนทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ช่วยชี้แนะทางการเรียน
- ๓) วิธีการสอนอุบายและวิธีต่างๆ เป็นสื่อหรือเป็นเครื่องผ่อนแรงการเรียนการสอน
- ๔) อิศรภาพในทางความคิด เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการสร้างปัญญา

วิธีสอนแบบอุปมา อุปไมย

วิธีการสอนแบบอุปมา อุปไมย หมายถึง วิธีสอนโดยการบรรยายเนื้อหาเปรียบเทียบกับคน สัตว์หรือสิ่งของเพื่อให้นักเรียนเข้าใจและมองเห็นภาพ เกิดมโนทัศน์ง่าย ชัดเจนมากขึ้นวิธีการบรรยายอธิบายเนื้อหาเป็นนามธรรมหรือเรื่องที่เข้าใจยาก เปรียบเทียบกับสิ่งที่นักเรียนจะเข้าใจและมองเห็นเป็นรูปธรรมได้ในการเปรียบเทียบอุปมา อุปไมย จะต้องเลือกตัวอย่างสิ่งของที่นำมาเปรียบเทียบอุปมา อุปไมย ที่ชัดเจนและตรงกับเนื้อหา ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอนเรื่องนั้น ๆ มากที่สุด

วิธีสอนแบบปุจฉาวิสัชนา

วิธีการสอนแบบปุจฉาวิสัชนา หมายถึง วิธีสอนที่ใช้การถาม-ตอบ ระหว่างผู้สอนกับนักเรียน โดยผู้สอนเป็นผู้ถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบ หรือนักเรียนเป็นผู้ถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบเพราะในการถาม-ตอบนี้ผู้สอนจะไม่ตอบคาถามเอง แต่จะกระตุ้นเร้าหรือส่งเสริมให้นักเรียนช่วยกันตอบเป็นวิธีทำให้นักเรียนเกิดปัญญาขึ้นในตนเอง คิดเป็น ทาเป็น แก้ปัญหาเป็น

วิธีสอนแบบธรรมสภาัจฉา

วิธีการสอนแบบธรรมสภาัจฉา ในมงคลสูตร มงคลข้อที่๓๐ มีกล่าวว่ กาลเณ ธรรมสภาัจฉา แปลว่ การสนทนาธรรมตามกาลอันควรเป็นมงคลอย่างยิ่ง คำว่ ธรรมสภาัจฉา หมายถึง การสนทนาธรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปรายปัญหา การแสวงหาเหตุผล คิดค้น คัดค้าน หรือคล้อยตามการปุจฉาวิสัชนา การโต้ว่ทิวาการ การซักถามและการแก้ปัญหา จึงได้อธิบายดังต่อไปนี้

การสอนแบบธรรมสภาจกฉา หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของการปฏิบัติศีลหรือการขาดหลักธรรม ให้นักเรียนสนทนากันจนได้ข้อสรุปความรู้ทางธรรมโดยมีลักษณะการสนทนา ของการอภิปรายตามหัวข้อธรรมในหมู่นักเรียน จนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้ซักถามกันระหว่างนักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับครูผู้สอน โดยนักเรียนเป็นฝ่ายถาม หรือเป็นฝ่ายตอบสลับกัน หรือนักเรียนและครูผู้สอนผลัดกันถาม –ตอบ จนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้ ตั้งตัวแทนขึ้นซักถามกันระหว่างนักเรียนสองฝ่ายจนสรุปหลักธรรมได้ วิธีสอนแบบนี้เหมาะกับนักเรียนที่มีพื้นฐานความรู้ในเนื้อหาพอสมควรและต้องการที่จะหาความกระจ่างในเนื้อหาเพิ่มขึ้น วิธีการนี้ใช้ได้ดีกับนักเรียนจำนวนน้อย และมีความสามารถในการใช้ภาษา การซักถาม โต้ตอบ แสดงความคิดเห็น อภิปราย อธิบายได้ดีพอสมควร (พระครูพิพิธธรรมาภรณ์ (บุญแทน ศรีทอง), ๒๕๕๖ : ๗-๙)

พุทธวิธีการใช้วาจาเพื่อการจูงใจในการสอน

พระพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบการใช้วาจาทั้งหมดในพระไตรปิฎกในรูปแบบนวังสัทธุดาสน์ การใช้วาจาของพระพุทธองค์จึงมีความชัดเจน เนื้อหาดี สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ทุกฝ่ายการใช้วาจาที่สร้างสรรค์นั้น เป็นจุดเริ่มต้นแห่งความสุขความเจริญของครอบครัว ซึ่งสามารถส่งผลในทางเดียวกันต่อสังคมและประเทศชาติ นับเป็นสังคมแห่งอารยะ สังคมที่มีแต่กุศลประโยชน์ (ธนชกร กิรติเสถียร, ๒๕๕๐ : ๔๙) ดังพุทธพจน์ที่ว่า ” คำพูดที่มีประโยชน์คำเดียว คนฟังแล้วสงบระงับได้ ย่อมดีกว่าคำพูดที่ไร้ประโยชน์ตั้งพันคำ ” (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๒๕ ข้อ ๑๐๐ : ๖๑) ลักษณะคำตรัสของพระพุทธองค์ในพระสูตรที่พอรวบรวมได้มีดังนี้

ในอภัยราชกุมารสูตร ได้กล่าวถึงเกณฑ์ในการตรัสวาจาของพระพุทธเจ้า โดยพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับอภัยราชกุมารดังนี้

ราชกุมาร ตถาคตรู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

วาจาที่จริงแท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

วาจาที่จริง ที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ในข้อนี้ ตถาคตรู้กาลที่จะกล่าว

วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

วาจาที่จริง ที่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

วาจาที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ในข้อนี้ ตถาคตรู้กาลที่จะกล่าว ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะตถาคตมีความเอ็นดูในหมู่มสัตว์ทั้งหลาย (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๑๓ ข้อ ๘๖ : ๘๗-๘๘)

พระพุทธเจ้านั้นมีปกติกล่าววาจาสร้างสรรค์ที่เป็นความจริงประกอบด้วยกุศลประโยชน์เท่านั้น พระองค์มองว่า “ สัจจะเท่านั้นเป็นรสที่ดีกว่ารสทั้งหลาย ”

๔. คุณสมบัติของผู้สอนตามแนวพุทธ

พระพุทธศาสนาดูกพันอยู่กับชีวิตของคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน จนคนส่วนใหญ่ลืมไปว่าพระพุทธเจ้าเป็นคนอินเดีย ประสูติและปรินิพพานในประเทศอินเดีย คำสอนของพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นภายใต้ข้อกำหนดของศาสนาพราหมณ์ และสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมอินเดีย

๔.๑ คุณสมบัติของผู้สอนตามบทพุทธคุณ

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงได้รับการยกย่องว่าเป็น “บรมครู” ปรากฏในบทสวดพระพุทธานุสสติ ดังนี้
 อดธาวุโส สมณโณ โคตโม สกยปุตโต สกยกุล ปพพชิตโต, ตั โข ปน ภวนตัม โคตมัม เอว กุลยาโณ กิตติสส
 โท อพภูคคโต อิติปิ โส ภควา อรหัง สมมาสมพุทโธ วิชชาจรรณสมปนโน สุกโต โลกวิทู อุนุตตโร ปุริสทมมสารถิ
 สตถา เมวมนุสสานัน พุทโธ ภควาติ, ตมมัม ภควนตัม อุตทิสส ปพพชิตโต, โส เม ภควา สตถา ตสสาหัง ภควโต ธมมัม
 โรเจมีติ.

แปล : ท่านปุกกุสาติตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ มีพระสมณโคตมผู้ศากยบุตร เสด็จออกจากศากยราช
 สกกุลทางผนวชแล้ว ก็พระโคตมผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแล มีกิตติศัพท์ฟุ้งไป งามอย่างนี้ว่า: แม้เพราะเหตุ
 ดังนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นผู้ไกลจากกิเลส รู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ดำเนินไปดี
 รู้แจ้งโลก เป็นสารถิผู้ฝึกบวชที่ควรฝึกอย่างหาคนอื่นยิ่งกว่ามิได้ เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายทั้งหลาย
 เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้แจกธรรม ดังนี้

ข้าพเจ้าบวชอุทิศพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น และพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า
 ขอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๕ :
 ๔๐ -๔๒)

๔.๒ คุณสมบัติของผู้สอนตามหลักพุทธธรรม

คุณสมบัติของผู้สอนตามหลักพุทธธรรมที่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายว่า มีสาระสำคัญ
 ๒ ประการคือ บุคลิกภาพ และคุณภาพ ดังนี้

๔.๒.๑ บุคลิกภาพ เป็นคุณสมบัติภายนอก ได้แก่ ความสง่างาม วาจาสุภาพ มารยาท น่าเลื่อมใส
 ความเป็นผู้มีสมบัติผู้ดี มีธรรม ๔ ประการคือ รูปปีมานิก รัชมัมปีมานิก และสุวิชาวจรณะสัมปันนะ อธิบายได้ดังนี้

ความสง่างามของรูป เรียกว่า รูปปีมานิก คือ ถึงพร้อมด้วยความงดงามด้วยรูปร่างหน้าตา
 กิริยามารยาท ผิวพรรณสะอาดผ่องใส มีระเบียบวินัยทางร่างกายที่ดีอารมณ์เบิกบานแจ่มใสใครได้พบเห็นก็จะ
 เป็นมงคลทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

ความงามของเสียงหรืองามเสียง เรียกว่า “โฆสปีมานิก” มีความงดงามในการพูด ในคำพูด
 การบอกกล่าวด้วยน้ำเสียงที่ดีประเสริฐดุจ “เสียงพรหม” ๘ ลักษณะ คือ

(๑) วิธัสสุโร (ไพเราะ)	(๒) วิญญะโย (ชัดเจน)
(๓) มัญชุ (นุ่มนวล)	(๔) สวินโย (ชวนฟัง)
(๕) พินทุ (กลมกล่อม)	(๖) อวิสารี (ไม่แตกพร่า)
(๗) คัมภีโร (ลึกซึ้ง)	(๘) นินนาที (ก้องกังวาน)

ผู้สอนต้องบริหารวาจาให้มีความงามทั้ง ๘ อย่าง ต้องรู้จักแต่งเสียง ให้สวยงามเหมาะสมกับความเป็นครู
 ไม่ประกอบ “วจีทุจริต” นั่นเอง

ความสง่างามในความรู้และสติปัญญา เรียกว่า “ธัมมปีมานิก” บุคลิกภาพทางสติปัญญาเป็นเรื่อง
 ของชาวปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยกระบวนการทางพันธุกรรม ครูจึงต้องพัฒนาตัวเอง
 ให้มีความสามารถ เฉลียวฉลาดเป็นนักปราชญ์ เปี่ยมด้วยสติปัญญา มีบุคลิกภาพทางสติปัญญาที่ดี
 ประกอบด้วย “สปีปฐธรรม ๗” คือธรรมของคนดี ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของ
 คนดี คือ ธัมมัญญตา (รู้เหตุ), อตถัญญตา (รู้ผล), อตตัญญตา (รู้ตน), มัตตัญญตา (รู้ประมาณ), กาลัญญตา (รู้
 กาล), ปุคคลัญญตา (รู้คน) และ ปริสัญญตา (รู้ชุมชน)

ความประพฤติดี หรือ ตามหลักธรรมของการเป็นครูดี ของวัฒนธรรมไทยที่ถือว่าครูที่ดีจะต้องมี
 หลักธรรม ๓ สุนิวาโน คือ เป็นผู้มีความรู้ดี สุสาสนโน คือ เป็นผู้สอนดี รู้จักชี้แจง ชักจูง ปลุกใจให้เกิดความ

เพลิตเพลินในการเรียนและ สุปุณฺณโน คือ เป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติตนดี เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลอื่น อันได้แก่ การเป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติดีเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป เพราะการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ก็เป็นการสอนอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งจะเกิดสัมฤทธิ์ผลแก่ผู้เรียนและดีว่าการสอนด้วยการแนะนำ ซึ่งตรงกับหลักกัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ ดังกล่าวแล้ว ซึ่งเป็นการปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีสามารถที่จะนำไปปฏิบัติเป็นแบบอย่างได้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

๔.๒.๒ คุณธรรม

คุณสมบัติภายในมี ๓ ประการ คือปัญญาคุณ วิสุทธิคุณ และกรุณาคุณ

ก. พระปัญญาคุณ ของยกมาแสดง ๒ อย่าง คือ ทศพลญาณ และปฏิสัมภินา

๑) ทศพลญาณ

๑.๑ **ฐานาฐานญาณ** ปรีชาหยั่งรู้ฐานะ และ อฐานะ คือหยั่งรู้กฎธรรมชาติดีเกี่ยวกับขอบเขตและขีดขั้นของสิ่งทั้งหลายว่าอะไรเป็นไปได้ และอะไรเป็นไปได้แค่ไหนเพียงไร โดยเฉพาะในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล และกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมที่เกี่ยวกับสมรรถวิสัยของบุคคลซึ่งจะได้รับผลกระทบที่ดีและชั่วต่างๆ กัน

๑.๒ **กรรมวิปากญาณ** ปรีชาหยั่งรู้ผลของกรรม สามารถกำหนดแยกการให้ผลอย่างสลับซับซ้อนระหว่างกรรมดีกับกรรมชั่วที่สัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมต่างๆ มองเห็นรายละเอียดและความสัมพันธ์ภายในกระบวนการการก่อผลของกรรมอย่างชัดเจน

๑.๓ **สัพพัตถคามินีปฏิปทาญาณ** ปรีชาหยั่งรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่คติทั้งปวง (คือสู่สุดคติทุกคติหรือพ้นจากคติ) หรือปรีชาหยั่งรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่อรรถประโยชน์ทั้งปวง (จะเป็นทิฏฐธัมมิกัตถะ หรือสัมปรายิกัตถะ หรือปรมาตถะก็ตาม) รู้ว่าเมื่อต้องการเข้าสู่จุดหมายใด จะต้องทำอะไบบ้าง มีรายละเอียดวิธีปฏิบัติอย่างไร

๑.๔ **นानาธาตุนญาณ** ปรีชาหยั่งรู้สภาวะของโลกอันประกอบด้วยธาตุต่างๆ เป็นอเนก รู้สภาวะของธรรมชาติทั้งฝ่ายอุปาตินนสังขาร และอนุปาตินนสังขาร เช่นเรื่องชีวิต ก็ทราบองค์ประกอบต่างๆ สภาวะขององค์ประกอบเหล่านั้น พร้อมทั้งหน้าที่ของมันเช่นการปฏิบัติหน้าที่ของชั้นๆ อายตนะและธาตุต่างๆ ในกระบวนการรับรู้ เป็นต้น

๑.๕ **นानาธมฺมติกุณญาณ** ปรีชาหยั่งรู้ธมฺมิกุณ (คือรู้ธมฺมิกุณความโน้มเอียง แนวความสนใจ ฯลฯ) ของสัตว์ทั้งหลายที่เป็นไปต่างๆ กัน

๑.๖ **อินทริยโปรปริยัตตญาณ** ปรีชาหยั่งรู้ความยิ่งและความหย่อนแห่งอินทริยขอสัตว์ทั้งหลาย รู้ว่าสัตว์นั้นๆ มีแนวความคิด ความรู้ ความเข้าใจ แค่ไหนเพียงใด มีกิเลสมากกิเลสน้อย มีอินทริยอ่อนหรือแก่กล้าสอนง่ายหรือสอนยากมีความพร้อมที่จะเข้าสู่การตรัสรู้หรือไม่

๑.๗ **ภานาธิสังกิเลสชาติญาณ** ปรีชาหยั่งรู้เหตุที่จะทำให้เกิดภานวิโมกข์ และสมาบัติเสื่อมหรือเจริญ คล่องแคล่วจัดเจนหรือก้าวหน้างขึ้นไป

๑.๘ **บุพเพนิวาสานุสสติ** ปรีชาหยั่งรู้ระลึกชาติภพในหนหลังได้

๑.๙ **จุตูปปาตญาณ** ปรีชาหยั่งรู้จุติและอุบัติทั้งหลายอันเป็นไปตามกรรม

๑.๑๐ **อาสวักขยญาณ** ปรีชาหยั่งรู้ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย

๒) ปฏิสัมภินา คือ ปัญญาแตกฉานในด้านต่างๆ

๒.๑ **อรรถปฏิสัมภินา** ความเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำหรือข้อธรรม ต่างๆ สามารถอธิบายแยกแยะออกไปโดยพิสดาร แม้ได้เห็นเหตุใดๆ ก็สามารถคิดเชื่อมโยงแยกแยะกระจายความคิดออกไปล่วงรู้ถึงผลต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ แปลสั้นๆ ว่าปัญญาแตกฉานในอรรถ

๒.๒ ธรรมปฏิสัมพันธ์ ความเข้าใจแจ่มแจ้งในถ้อยคำหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถจับใจความ คำอธิบายโดยพิสดาร มาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ เมื่อมองเห็นผลต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นก็สามารถสืบสาวกลับไปหาสาเหตุได้แปลสั้นๆ ว่าปัญญาแตกฉานในธรรม

๒.๓ นิรุติปฏิสัมพันธ์ ความรู้แตกฉานในภาษา รู้ภาษาต่างๆ และรู้จักใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดง อรรถและธรรม ให้คนอื่นเข้าใจและเห็นตามได้ แปลสั้นๆ ว่าปัญญาแตกฉานในนิรุติ

๒.๔ ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ ความมีไหวพริบ สามารถเข้าใจคิดเหตุผลได้เหมาะสมทันการ และ มีความรู้ความเข้าใจชัดในความรู้อย่างไร ว่ามีแหล่งที่มา มีประโยชน์อย่างไร สามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งหลายเข้าด้วยกันสร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ได้ แปลสั้นๆ ว่า ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ

ข. วิสุทธิคุณ คือความบริสุทธิ์ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเลื่อมใสและนับถือ ความบริสุทธิ์นี้มองได้จากลักษณะดังนี้

๑. เป็นผู้หลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง ไม่กระทำความชั่วทั้งกาย วาจา และใจ ไม่มีเหตุใด ที่จะยกขึ้นตำหนิได้

๒. ทำได้อย่างที่สอง สอนเขาอย่างไร ก็ต้องปฏิบัติอย่างนั้นด้วย ทำให้ประชาชนเกิดความ เชื่อมั่นในคุณค่าของคำสอน

๓. มีความบริสุทธิ์ใจในการสอน สอนโดยมุ่งหวังประโยชน์ของผู้เรียนอย่างเดียวไม่มีการ เคลือบแฝงด้วยความหวังผลประโยชน์ส่วนตน หรืออามิสตอบแทนใดๆ

ค. กรุณาคุณ สั่งสอน ช่วยเหลือโดยไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ทั้งที่เป็นกลุ่มและรายบุคคลไม่คิด เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนทั้งสองฝ่าย คิดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตน สิ่งที่เป็น ประโยชน์แก่ผู้อื่น สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย และสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งปวง (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕ : ๔๖)

๕. บทบาทหน้าที่ของผู้สอนตามแนวพุทธ

การสอน ช่วยให้บุคคลเกิดทัศนคติที่ถูกต้อง รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็น และสามารถจัดการกับ สิ่งเหล่านั้นตามที่ควรจะเป็น ให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนและสังคม ไม่ให้มองเห็นและจัดการสิ่งทั้งหลายตาม อำนาจกิเลสตัณหา ดังนั้น บทบาทหน้าที่ของผู้สอนตามแนวพุทธะ จึงเลือกได้ตามหมวดธรรมต่างๆ ตัวอย่าง ดังนี้

๕.๑ บทบาททั่วไปหรือในแง่หลักการสอน

พระโอรสชาติปาติโมกข์ (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๑๐ ข้อ ๙๐ : ๔๓-๔๔) คือ หลักคำสอนเป็นหัวใจ สำคัญของพระพุทธศาสนา ที่ทรงแสดงในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ (วันมาฆบูชา) แก่ภิกษุสาวก ๑,๒๕๐ รูปที่มา โดยที่มีได้นัดหมาย ณ เวฬุวนาราม หลังจากที่พระพุทธองค์ตรัสรู้มาได้ ๔ เดือน

(๑) อนุภาวโท คือ การไม่กล่าวร้าย โจมตี ดูถูกความเชื่อผู้อื่น พูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ ผู้ฟัง แม้เขาจะมีที่ท้าวว่าจะไม่เลื่อมใสศรัทธาในคำสอนของตนก็ตาม แต่ผู้สอนจะต้องไม่กล่าวร้ายไม่รุกราน ไม่ให้ร้าย รวมทั้งการไม่กล่าวร้ายหลักการหรือคำสอนและบุคคลอื่นด้วย การสอนหรือการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาลได้รับการใส่ร้ายจากลัทธิต่างๆ มากมาย แต่พระพุทธเจ้าทรงห้ามพระสาวกว่า ไม่ให้ไปใส่ร้ายศาสนาอื่นให้แสดงธรรมไปตามความเป็นจริง ซึ่งพระสงฆ์ผู้เป็นศาสนทายาทได้ถือปฏิบัติมาจนถึง ปัจจุบัน

(๒) อนุชมาโต ไม่เบียดเบียน ด้วยการไม่ใช้กำลังข่มขู่ด้วยวิธีการต่างๆ และชี้แนวทางที่ดีงาม สำหรับการดำเนินชีวิต ตามหลักธรรมการสอนในพระพุทธศาสนา

(๓) ปาติโมกฺเข จ สวโร ความสำรวมในปาฏิโมกข์ คือระเบียบวินัย ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหัวใจสำคัญของผู้สอน อันได้แก่ การรักษาวินัย รักษาภิริยามารยาท ความประพฤติของตนเอง ไม่ละเมิดกฎระเบียบและกติกาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวินัยภายในอันจะส่งผลต่อวินัยภายนอก รวมความว่า ผู้สอนต้องมีจรรยาบรรณในวิชาชีพและการสอน เพราะหากมีวินัยในตนเองหรือมีจิตสำนึกในภาวะและหน้าที่แล้ว ย่อมอยู่เหนือกฎระเบียบใดๆ วินัยภายนอกจึงเป็นเพียงรูปแบบที่กำหนดเพื่อควบคุมพฤติกรรมภายนอก หรือควบคุมบุคคลที่ไม่มีระเบียบวินัยภายใน ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องสำรวมระวังพฤติกรรมตนเองด้วยการควบคุมพฤติกรรมภายใน

(๔) มตตถนุญตา จ ฆตตสมิ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร คือไม่อาศัยความเป็นครูแสวงหาประโยชน์ในทางมิชอบ การรู้จักประมาณในการบริโภค คือ การมีความพอดีและการมีความสำรวมระวังในการบริโภคอาหาร ความพอประมาณในการบริโภคอาหารทำให้มี “ทุกข์น้อย แก่ช้า อายุยืน” ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า มนุษย์ที่มีสติทุกเมื่อ รู้จักประมาณในโภชนาที่ได้แล้ว เวทนาของผู้นั้นมีน้อยจะค่อยๆ ล้อเลี้ยงชีวิตไป แต่ผู้สอนจะต้องมีความระมัดระวังในการบริโภคอาหาร มีสุภาสิตไทยว่า “หนึ่งห้องตั้งหนึ่งตาก็หย่อน” สะท้อนให้เห็นว่า การกินมากจนเกินพอดี ส่งผลต่อสุขภาพกายอย่างน้อยที่สุดก็ทำให้เกิดอาการง่วงนอน และอาจส่งผลกระทบต่อการทำงาน

(๕) ปนตถนุจ สยนาสนิ ที่นั่งสอนอันสงัด คือไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ ดำรงตนอยู่ในฐานะที่เหมาะสมการไม่พุ่มเพื่อพุงเพื่อในด้านที่อยู่อาศัย งดเว้นการคลุกคลีที่ก่อเกิดความบันเทิงใจวิชาชีพครูหรือผู้สอนเป็นวิชาชีพที่ต้องรู้จักประมาณตน สังคมให้ความเคารพยกย่องนับถือในฐานะผู้สอน

(๖) อธิจิตเต จ อาโยโค ความเพียรในอธิจิต คือ เอาใจใส่ต่อการศึกษา การเรียนการสอนและฝึกสมาธิที่ถูกต้อง (สัมมาสมาธิ) มีความเพียรพยายามชอบ สติชอบ และสมาธิชอบ ผู้สอนจะต้องมีความเอื้อต่อการปฏิบัติทางจิต เพื่อฝึกหัดพัฒนาจิตของตนให้เป็นสมาธิที่ชอบ เพื่อเป็นแบบอย่างของการการประพฤติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ประกอบด้วยปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ

๕.๒ บทบาทในฐานะกัลยาณมิตร

มิตรดีหรือมิตรแท้ คือ ท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญในทันที มุ่งเอามิตรประเภทครูหรือพี่เลี้ยงเป็นสำคัญ เป็นบุคคลที่มีกัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม ๒๓ ข้อ ๓๗ : ๕๗) คือ

(๑) ปิโย นารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา ไต่ถาม

(๒) ครุ นำเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกรับรองใจ เป็นที่พึ่งใจ และปลอดภัย

(๓) ภาวนีโย นำเจริญใจ หรือนายกย่อง ในฐานะทรงคุณ คือ ความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ

(๔) วตฺตา จ รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไหร่ควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

(๕) วจนฺกฺขโม อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมทั้งจะรับฟังคำปรึกษาซักถาม คำเสนอแนะ วิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว

(๖) คมฺภีรญฺจ กถิ กตฺตา แกล้งเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อน ให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

(๗) โน จฏฺฐาเน นิโยชเย ไม่ชักนำในอสุภาน คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕ : ๔๘)

๕.๓ บทบาทในฐานะอาจารย์

อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา อันศิษย์บำรุงด้วยสถาน ๕ ประกอบด้วย การแนะนำดี ให้เรียน บอก ศิลปวิทยา ยกย่องและป้องกันศิษย์จากสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ทั้งปวงและยอมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน ๕ คือ (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๑๑ ข้อ ๒๖๘ : ๒๑๓) คือ

- (๑) สุวินิต วิเนนติ แนะนำดี
- (๒) สุขหิต คาทาเปนติ ให้เรียนดี
- (๓) สัพพลิปเปสุ ตัม สมกฺขายิโน ภวณฺติ บอกศิษย์ด้วยดีในศิลปวิทยาทั้งหมด
- (๔) มิตตามจฺเจสุ ปฏิวเฑนติ ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง
- (๕) ทิสาสฺส ปรีตตานิ กโรนฺติ ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

๕.๔ บทบาทในฐานะธรรมกถึก (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๒๒ ข้อ ๑๕๙ : ๒๖๓)

- (๑) อนุพุทฺธิกํ กเถสสามิ เราจักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับ
- (๒) ปริยายทสฺสาวิ กถํ กเถสสามิ เราจักกล่าวชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ
- (๓) อนุทยตํ ปฏิจฺจ กถํ กเถสสามิ เราจักแสดงด้วยอาศัยเมตตา
- (๔) อามิสฺนตโร กถํ กเถสสามิ เราจักไม่แสดงด้วยเห็นแก่อามิส
- (๕) อตตณฺณจฺจ ปรณฺจ อนุปฺหจฺจ กเถสสามิ เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น

๕.๕ บทบาทในฐานะทูต

ในฐานะทูตจะต้องประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๒๓ ข้อ ๑๖ : ๒๔๒) คือ

- (๑) โสตา เป็นผู้รับฟัง
- (๒) สาเวตา ให้ผู้อื่นรับฟัง
- (๓) อุกฺคเหตา เรียนดี
- (๔) ขาเรตา ทรงจำไว้ดี
- (๕) วิญญาตา รู้เอง
- (๖) วิญญาเปตา ให้ผู้อื่นรู้
- (๗) กุสโล จ สหิตาสหิตสฺส โน จ เป็นผู้ฉลาดต่อสิ่งที่มีประโยชน์และไม่มีประโยชน์
- (๘) กลทหารโก ไม่ก่อการทะเลาะ

๖. คุณลักษณะของผู้สอนที่ทรงประสิทธิภาพ

จากที่กล่าวมาเป็นที่น่าสังเกตว่า คำว่า ผู้สอน มิได้จำกัดอยู่เพียงแค่ว่า ครู ผู้ทำหน้าที่สอนใน สถานศึกษาเท่านั้นแต่กินความไปถึงบุคคลต่างๆ ที่ทำหน้าที่บอกชี้แจงแสดงข้อมูล ข้อเท็จจริงประเภทต่างๆ ใน กาละ เทศะ และท่วงทำนองที่ต่างกัน

บุคคลผู้ทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนประชาชน หรือเผยแพร่ลัทธิของตน ได้แก่ พราหมณ์ แปลว่า ผู้ ประเสริฐทั้งในแง่การดำเนินชีวิต ภูมิธรรม และภูมิปัญญา

ตัวอย่างคุณลักษณะของบุคคลผู้เป็นพราหมณ์ในโสณทัณฑสูตร ๕ ประการ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๓๑๑ : ๑๑๘) คือ

- (๑) เป็นอุกโตสุชาติ ทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีกรรมเป็นที่ถือปฏิบัติสนธิ หมดจดตลอด ๗ ชั่วโมง บรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านได้ด้วยอ้างถึงชาติ

(๒) เป็นผู้เล่าเรียน ทรงจำมนต์รู้จบไตรเพทพร้อมทั้งคัมภีร์นิฆนฺตฺ (อภิธานศัพท์) คัมภีร์กฎ
ภา (อลังการ) พร้อมทั้งประเภทอักษรมีคัมภีร์อิติहाส (ประวัติศาสตร์) เป็นที่ ๕ เป็นผู้เข้าใจตัวบท เป็นผู้เข้าใจ
ไวยากรณ์ ชำนาญในคัมภีร์โลกายตะ และมหาปุริสลักษณะ

(๓) เป็นผู้มั่งรูปร่าง น่าดูน่าเลื่อมใส กอปรด้วยผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก มีพรรณคล้ายพรหม มี
รูปร่างคล้ายพรหม น่าดูน่าชมไม่น้อย

(๔) เป็นผู้มั่งศีล มีศีลยั่งยืน ประกอบด้วยศีลยั่งยืน

(๕) เป็นบัณฑิต มีปัญญาเป็นที่ ๑ หรือที่ ๒ ของพวกภิกษุคหฬุรับบูชาด้วยกัน

การศึกษาในรูปแบบของการศึกษาวิจัยในแง่ของครูดีที่พึงประสงค์ในสังคมไทยปัจจุบันของท่านพุทธ
ทาสภิกขุ (๒๕๒๔) สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (๒๕๔๒) สุมน อมรวิวัฒน์ (๒๕๓๖) อำไพ สุจริต ผ๒๕๓๖) กล้วยไม้
ณ อยุธยา (๒๕๓๗) และสิริพร บุญญนนท์ (๒๕๓๗) พบข้อสรุปถึงลักษณะครูที่ดีกล่าวมี ๓ ด้านดังนี้

คุณลักษณะของผู้สอนที่พึงประสงค์ พอสรุปได้มี ๓ ด้านคือ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕ : ๕๑-๕๒)

๑. ด้านคุณลักษณะ

๑. มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู และพร้อมที่จะพัฒนาวิชาชีพของตนอยู่เสมอ ประพฤติ
ตนเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน ทั้งด้านศีลธรรม วัฒนธรรม กิจนิสัย สุขนิสัย และอุปนิสัย ตลอดจะมีความเป็น
ประชาธิปไตย ใฝ่รู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

๒. มีความเมตตาแก่ศิษย์ และเห็นคุณค่าของศิษย์ มีสุขภาพสมบูรณ์ มีความคิดริเริ่ม
สร้างสรรค์ทางวิชาการ และสามารถใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆได้

๓. มีบทบาทในการพัฒนาตนเองให้เป็นครูแบบใหม่ในระบบสากลได้ คือ

(๑) เป็นครูที่เน้นความหลากหลายเพื่อตอบสนองต่อผู้เรียนเป็นหลัก แนะนำผู้เรียน
สามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพและสร้างสรรค์ และให้ข้อมูลสะท้อนกลับผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง

(๒) รู้วิทยาการด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้น เพราะการศึกษายุค
ใหม่ เป็นการศึกษาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น

(๓) เป็นครูที่ต้องไปหานักเรียนมากขึ้น เข้าเยี่ยมชุมชนได้มากขึ้น

๒. ด้านความรู้

๑. มีความรู้ในวิชาที่สอนอย่างแท้จริง สามารถเชื่อมโยงทฤษฎีในศาสตร์ความรู้มาสู่การ
ปฏิบัติได้ ทั้งการปฏิบัติในระดับสากลและระดับท้องถิ่น

๒. มีความรู้ด้านการวิจัย วิทยาการคอมพิวเตอร์ และภาษาเพื่อเป็นเครื่องมือในการแสวงหา
ความรู้

๓. มีความรู้ด้านเทคนิคการสอน จิตวิทยา การวัดผลประเมินผล และสามารถประยุกต์ใช้ใ
การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

๔. รู้ข้อมูลข่าวสารรอบตัว และเรื่องราวในท้องถิ่น เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และฝึกให้ผู้เรียนคิด
วิเคราะห์วิจารณ์ได้

๓. ด้านการถ่ายทอด

๑. สามารถประยุกต์ใช้เทคนิคการสอนต่างๆ เพื่อจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจและผู้
เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียน ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงความรู้ไปสู่การนำไปประยุกต์ใช้ใน
ชีวิตประจำวันได้ หรือใช้ในการเรียนรู้ต่อไป

๒. สามารถอบรมบ่มนิสัยให้ผู้เรียนมีศีลธรรม วัฒนธรรม กิจนิสัย สุขนิสัย และอุปนิสัย รวมทั้งรักในความเป็นระบบประชาธิปไตย เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างปกติสุข

๓. สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนใฝ่รู้ และก้าวหน้าเทคโนโลยี ตลอดจนสามารถใช้ภาษาสื่อสารกัน ได้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเสมอ และสามารถใช้เครื่องมือต่างๆ ในการแสวงหาความรู้และการเรียนรู้ด้วยตนเอง

๔. สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนมองกว้าง คิดไกลและมีวิจารณ์ญาณที่จะวิเคราะห์และเลือกใช้ ข่าวสารข้อมูลให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองได้

๕. พัฒนาให้ผู้เรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ของชุมชน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาชุมชน และแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชนได้

ลักษณะของครูดีที่จะสรุปเป็นลักษณะสำคัญๆ ๓ ด้าน คือ ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิฐาน ดังนี้

๑. ภูมิรู้ ได้แก่ ความรู้ความสามารถด้านวิชาการ มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เป็นต้น ภูมิรู้ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครู ได้แก่ การสอนดี ละการปกครองดี สามารถอธิบายได้รวบรัดชัดเจนทำเรื่องยากให้ง่ายได้ ควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย

๒. ภูมิธรรม ได้แก่ มีความประพฤติดี กระทำแต่สิ่งที่ดี มีจรรยาบรรณ มีความซื่อสัตย์ สุจริต เมตตา ยุติธรรมและมานะอดทน

๓. ภูมิฐาน ได้แก่ บุคลิกภาพดี แต่งกายสะอาดเรียบร้อย พูดจาไพเราะ น้ำเสียงชัดเจน มีลักษณะของการเป็นผู้นำ นอกจากนี้ ครูยังต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีอัธยาศัยไมตรีกับบุคคลทุกเพศทุกวัย และทุกชนชั้น

๗. บทสรุป

คุณลักษณะของผู้สอนที่ทรงประสิทธิภาพตามแนวพุทธ ก็คือเป็นที่มีบุคลิกภาพ คุณสมบัติภายนอก ได้แก่ ความสง่างาม วาจาสุภาพ มารยาท น่าเลื่อมใส ความเป็นผู้มีสมบัติผู้ดี มีธรรม ๔ ประการคือ ความสง่างามของรูป เรียกว่า รูปร่างมาณิก รูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ คือ ถึงพร้อมด้วยความงามด้วยรูปร่างหน้าตา กิริยามารยาท ผิวพรรณสะอาดผ่องใส มีระเบียบวินัยทางร่างกายที่ดีอารมณ์เบิกบานแจ่มใสใครได้พบเห็นก็จะ เป็นมงคลทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น, ความงามของเสียงหรืองามเสียง เรียกว่า “โฆสัปปมาณิก” มีวามงามในการพูด ในคำพูด การบอกกล่าวด้วยน้ำเสียงที่ดีประเสริฐดุจ “เสียงพรหม”, ความสง่างามในความรู้และ สติปัญญา เรียกว่า “ธัมมัสสัปปมาณิก” บุคลิกภาพทางสติปัญญาเป็นเรื่องของเขาวัวปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมา จากบรรพบุรุษ โดยกระบวนการทางพันธุกรรม ครูจึงต้องพัฒนาตัวเองให้มีความสามารถ เฉลียวฉลาดเป็น นักปราชญ์ เปี่ยมด้วยสติปัญญา และความประพฤติดี หรือ ตามหลักธรรมของการเป็นครูดี ของวัฒนธรรมไทย ที่ถือว่าครูที่ดีจะต้องมี หลักธรรม ๓ สุ สุวิชาโน คือ เป็นผู้มีความรู้ดี สุสาสนโน คือ เป็นผู้สอนดี รู้จักชี้แจง ชักจูง ปลุกใจ ให้เกิดความเพลิดเพลินในการเรียนและ สุปฏิปันโน คือ เป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติตนดี เป็น แบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลอื่น

ซึ่งคุณลักษณะของผู้สอนที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธ มีคุณลักษณะสำคัญๆ ๓ ด้าน คือ ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิฐาน ดังนี้

๑. ภูมิรู้ ได้แก่ ความรู้ความสามารถด้านวิชาการ มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เป็นต้น ภูมิรู้ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครู ได้แก่ การสอนดี ละการปกครองดี สามารถอธิบายได้รวบรัดชัดเจนทำเรื่องยากให้ง่ายได้ ควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย

๒. ภูมิธรรม ได้แก่ มีความประพฤติดี กระทำแต่สิ่งที่ดี มีจรรยาบรรณ มีความซื่อสัตย์สุจริต เมตตา ยุติธรรมและมานะอดทน

๓. ภูมิฐาน ได้แก่ บุคลิกภาพดี แต่งกายสะอาดเรียบร้อย พูดจาไพเราะ น้ำเสียงชัดเจน มีลักษณะของการเป็นผู้นำ นอกจากนี้ ควรจะต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีอัธยาศัยไมตรีกับบุคคลทุกเพศทุกวัย และทุกชนชั้น

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๓๘). **คู่มือหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช ๒๕๓๓**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๕๕). **พุทธวิธีการสอน**. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชนัชกร กิริติเสถียร. (๒๕๕๐). “**ศึกษาการใช้วาทะสร้างสรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท**”. วิทยานิพนธ์พุทธ

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประเวศ วสี. (๒๕๔๓). “**ปฐมกถา**”. ใน **ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด**. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย

คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

พระครูพิพิธธรรมาภรณ์ (บุญแทน ศรีทอง). (๒๕๕๖). “**การประยุกต์ใช้พุทธวิธีการสอนของพระสอน**

ศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดพิจิตร”. **พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (๒๕๕๖). **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (๒๕๔๙). **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร :

สหธรรมิกจำกัด.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (๒๕๕๔). **ประมวลบทความการปฏิรูปการศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์**.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๕๒). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.